

Munca romilor din comunități marginalizate în contextul reindustrializării din Baia Mare. Analiză și recomandări.

1. Cercetarea empirică Precwork despre muncă
2. Recomandări privind munca în contextul unor politici multidimensionale

Partea a III-a din documentul

Analiza situației romilor din comunități marginalizate din Baia Mare în contextul politicilor privind dezvoltarea, locuirea și munca

Document de analiză și recomandări de politici publice rezultat din proiectul de cercetare

„Muncă precară și locuire periferică. Practicile socio-economice ale Romilor din România în contextul relațiilor industriale și dezvoltării teritoriale inegale” PRECWORK

Iunie 2023

Transformarea muncii în timpul reindustrializării

14.06.2023, Neda Deneva, Raluca Perneș, Andreea Ferent, Denisa Duma, Manuel Mireanu

Textul de față se referă la politici locale, naționale și europene recente și la documente strategice privind munca, sărăcia și integrarea romilor în România. Analizăm aceste politici în contextul vieții profesionale a romilor din regiunea Baia Mare. Ne bazăm recomandările pe analiza documentelor de politici, precum și pe cercetări empirice privind procesele de reindustrializare din regiune și efectul acestora asupra persoanelor rome care muncesc.

1. Strategii europene, naționale și locale

În ultimele două decenii, romii au fost adesea prezenți în documentele de politici publice, atât generale, cât și destinate anume lor, deoarece se află adesea la intersecția diferitelor tipuri de vulnerabilitate și marginalizare, precum și datorită politicilor consecvente ale Uniunii Europene (UE) de abordare a problemei romilor în statele membre ale UE. Politicile locale și regionale, cum ar fi *Strategia de dezvoltare socială a municipiului Baia Mare pentru perioada 2015-2020*¹ sau *Strategia de dezvoltare durabilă a municipiului Baia Mare 2020*², includ măsuri pentru educație, ocuparea forței de muncă, condiții de trai, servicii de sănătate și servicii de asistență socială pentru romi. Obiectivele lor sunt reducerea decalajului dintre romi și restul populației și promovarea incluziunii sociale. Ca atare, implicit, principalele probleme pe care documentele le recunosc sunt precaritatea economică a romilor, dar și discriminarea și marginalizarea sistematică a acestora în toate aspectele vieții lor.

Deși politicile generale la nivelul orașului și al regiunii enunță principii laudabile, acestea nu reușesc să formuleze măsuri specifice și realizabile pentru a-și îndeplini scopul. Mai bune, din acest punct de vedere, sunt proiectele mici, care izvorăsc din politici mai generale, și vizează (re)dezvoltarea infrastructurii în zonele în care trăiesc comunitățile de romi sau formularea unor intervenții integrate pentru a crește calitatea vieții unor grupuri mici de romi.

Politicile naționale care se referă la romi sunt adesea proiecte naționale ce traduc în contextul României strategiile UE. *Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020*, *Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2021-2027*³, *Programul Național de Reformă al României 2020*⁴, *Strategia de Dezvoltare Durabilă a României 2030*⁵, *Planul Antidiscriminare 2020*, precum și toate strategiile legate de Deceniul de Incluziune

1

https://www.baiamare.ro/Baiamare/Consiliu%20local/HCL/an%202015/30%20aprilie/hot186_15%20anexa%201.pdf

2 <https://www.baiamare.ro/ro/Administratie/Administratia-Publica-Locala/Strategia-de-dezvoltare/Strategia-de-dezvoltare/>

3 http://www.anr.gov.ro/images/2021/07.28/3_14.07.2021%20SNIR%202021-2027.docx

4 https://www.mae.ro/sites/default/files/file/anul_2020/pdf_2020/2020.10.14_pnr_ro.pdf

5 <https://dezvoltaredurabila.gov.ro/strategia-nationala-pentru-dezvoltarea-durabila-a-romaniei-2030-i>

a Romilor 2005-2015⁶ pledează toate pentru abordări proactive și integrate pe aceleași două dimensiuni principale: pe de o parte, îmbunătățirea calității vieții romilor (prin educație, ocuparea forței de muncă și reducerea sărăciei, promovarea sănătății, condiții de trai decente, păstrarea identității culturale) și a altor grupuri vulnerabile, iar pe de altă parte, combaterea discriminării și a segregării. Unele dintre aceste documente includ date substanțiale despre situația actuală a romilor și altor grupuri vulnerabile, sugerând astfel amploarea sarcinii care trebuie îndeplinită. *Strategia Națională privind Incluziunea Socială și Reducerea Sărăciei 2015-2020*, de exemplu, remarcă faptul că „sărăcia persoanelor care muncesc afectează unul din doi adulți”.⁷

În timp ce planurile și intențiile sunt toate coerente și au trecut decenii de când se caută abordarea adecvată a problemelor identificate, există încă multe obiective de atins. Documente precum *The Review of EU Framework National Roma Integration Strategies (NRIS)* sugerează, de asemenea, că „Bunele intenții trebuie să fie susținute de obiective și termene concrete, de bugete alocate, de tipul de date care să permită o «monitorizare solidă» a progreselor și de recunoașterea faptului că strategiile naționale de integrare nu pot avea succes fără acțiuni hotărâte și fără echivoc de combatere a rasismului și a discriminării”.⁸ În ceea ce privește în mod specific România, documentul de mai sus notează că obiectivul de absorbție a fondurilor UE este împiedicat de un precedent de absorbție scăzută a fondurilor și de lipsa unui plan concret de realizare a obiectivului.⁹

Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020 recunoaște că romii au un risc mult mai mare de a se afla în sărăcie, indiferent de vârstă, educație sau zona de reședință. Strategia mai afirmă că „proiectele de regenerare integrate, intersectoriale, care realizează un echilibru între incluziunea socială și competitivitatea economică sunt cel mai bun mod de a reduce sărăcia concentrată din punct de vedere teritorial în zonele urbane marginalizate, în comunitățile de romi și în anumite zone rurale îndepărtate”.¹⁰ Pentru a fi eficiente, aceste intervenții trebuie să fie susținute de o gamă largă de actori publici și privați (instituții publice, locuitori și întreprinderi). Cu toate acestea, în cazul municipiului Baia Mare nu vedem nicio acțiune coerentă în această direcție. Ceea ce se afirmă la nivel de obiective strategice trebuie să fie concretizat în practici concrete și pus în aplicare mai departe în cadrul local.

2. Cercetarea empirică Precwork despre muncă

Cercetarea noastră empirică a fost realizată în mai multe cartiere din Baia Mare, populate în principal de romi, cu un accent special pe persoanele care lucrează în prezent sau au fost angajate anterior în unitățile industriale din oraș.

⁶ [http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport_un_an_de_Presedentie-deceniul%20\(ro\).pdf](http://www.anr.gov.ro/docs/rapoarte/Raport_un_an_de_Presedentie-deceniul%20(ro).pdf)

⁷ https://servicii-sociale.gov.ro/source/strategii/StrategyVol1RO_web.pdf, pagina 26

⁸ <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/review-eu-framework-national-roma-integration-strategies>, pagina 1

⁹ Idem, p. 10

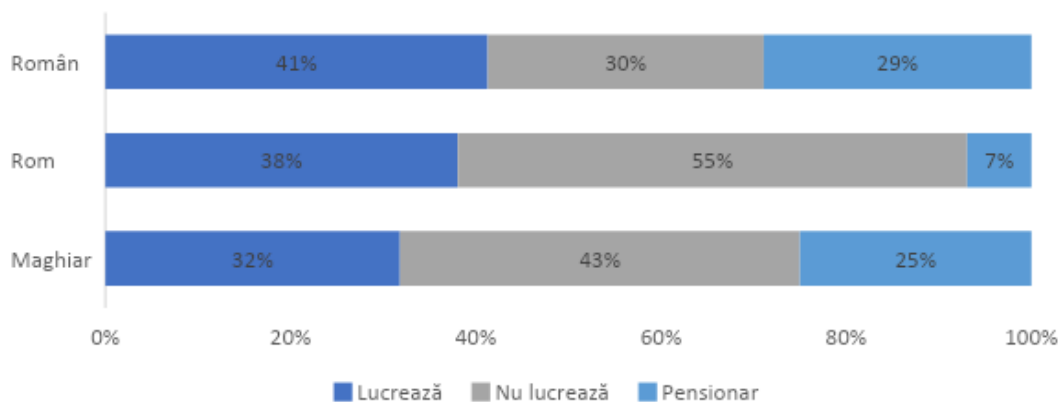
¹⁰ Idem, p. 83

Lucrătorii și lucrătoarele industriale muncesc în mod oficial, cu contracte, și au acces la asistență socială și asistență medicală pe perioada în care sunt angajate. Aceasta este o îmbunătățire în comparație cu anii 1990, când multe persoane romi erau fie șomere, fie lucrau informal (la negru) și erau angajate pe locuri de muncă neconvenționale, făcând munci sezoniere și/sau căutau soluții prin migrație transnațională. În prezent, aproape 40.000 de persoane lucrează în sectorul industrial în județul Maramureș. Există o tendință constantă de creștere a numărului de angajate în acest sector din 2009, când acesta avea aproape 32.000 de angajate. Numărul de lucrători angajați în industrie reprezintă 39% din totalul angajaților din regiune (date de la Institutul Național de Statistică). Industria angajează în cea mai mare parte lucrători și lucrătoare pentru locuri de muncă cu tehnologie redusă. Cei mai mari angajatori sunt în domeniul producției de mobilă. Romii din Baia Mare și din regiune sunt angajați în principal în locuri de muncă slab calificate în industria mobilei. Aramis, cea mai mare companie de mobilă, cu 5000 de angajați și angajate, primește lucrători de toate nivelurile, inclusiv pe cei și cele fără studii primare.

În ciuda faptului că industria din Baia Mare oferă multe oportunități de angajare, cercetarea noastră a demonstrat că, adesea, există doar un singur membru al familiei care este angajat în complexul industrial din Baia Mare. Restul fie că fac munci reproductive (femei însărcinate și mame care au grijă de copii mici, gospodine care fac munci domestice cotidiene neplătite, persoane care se îngrijesc de bolnavii sau bătrânii familiei), fie au devenit inapte de muncă din cauza diferitelor boli, adesea legate de tipul de muncă fizică efectuată. Foarte puțini dintre cei și cele care au încetat să mai lucreze primesc ajutoare sau pensii. Foarte puțini reușesc să trăiască suficient de mult timp pentru a începe să primească o pensie pentru limită de vârstă. În timp ce ocuparea regulată a unui loc de muncă este identificată ca fiind o cale spre incluziune socială și spre accesul la asistență socială, în realitate, multe persoane rămân în afara sistemului de asistență socială, în ciuda faptului că au fost angajate în industrie într-un anumit moment.

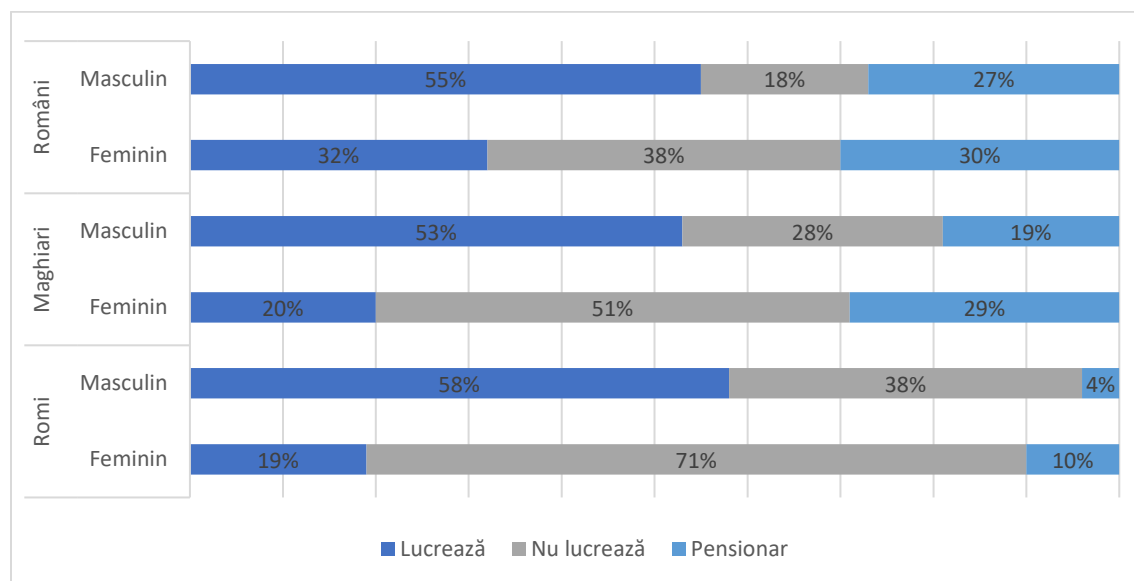
Sondajul realizat în cadrul proiectului nostru, în rândul a 800 de respondenți din zonele defavorizate din zona metropolitană Baia Mare, confirmă concluziile cercetării calitative. Statutul ocupațional arată că ponderea persoanelor care lucrează și a celor care nu lucrează cu contract de muncă este aproape egală, cu un procent suplimentar de 18% de pensionari. Cu toate acestea, dacă ne uităm la date (Figura 1) putem observa că în rândul persoanelor romi ponderea celor care nu muncesc cu contract de muncă este mult mai mare în comparație cu cea a românilor (55% în rândul romilor și 30% în rândul românilor). De asemenea, putem observa că ponderea persoanelor pensionate printre romi este de patru ori mai mică decât în rândul românilor (7% pentru romi și 29% pentru români). Acest fapt se explică adesea prin speranța de viață mult mai scurtă a populației sărace de romi, precum și prin faptul că, adesea, romii nu reușesc să primească pensie de boală dacă încetează să mai lucreze mai devreme decât vârsta de pensionare, lucru care s-a întâmplat destul de des în cazul persoanelor interviewate de noi.

Figura 1: Statutul ocupațional în funcție de etnie

Dacă ne uităm la distribuția statutului ocupațional și a etniei coroborată, de asemenea, cu genul (Figura 2), observăm alte aspecte semnificative. În rândul populației de etnie romă, ponderea femeilor care nu lucrează cu contract de muncă este aproape dublă față de cea a românilor, cu 71% pentru femeile rome și 38% pentru femeile românce.

Figura 2: Statutul ocupațional în funcție de etnie și gen

Există doi factori principali pentru această situație. Munca este epuizantă din punct de vedere fizic și duce la apariția unor afecțiuni premature care îi împiedică pe oameni să lucreze suficient de mult timp pentru a se califica pentru o pensie. Oamenii suferă de o serie de afecțiuni de sănătate din cauza condițiilor proaste de trai, a condițiilor grele de muncă și a lipsei de măsuri preventive. În același timp, accesul la ajutoarele sociale disponibile este complicat și nu este clar pentru majoritatea oamenilor. Multe persoane nu au reușit să își rezolve concediile de boală, pensiile de boală sau alte beneficii sociale la care au dreptul. Reglementările administrative sunt complicate, nu există un serviciu special care să le ofere consiliere și rezolve situațiile dificile. Lipsa de cunoștințe și neînțelegerea procedurilor birocratice au dus adesea la excluderea de la sprijinul social.

Politicile nu sunt diversificate și nu fac diferențe între diferitele grupe de vârstă și nevoile lor specifice. De asemenea, acestea nu iau în considerare modul în care munca slab calificată este adesea periculoasă și epuizantă din punct de vedere fizic și are ca rezultat rezultate mai proaste la o vârstă mai înaintată.

Strategia Guvernului României pentru cetățenii români aparținând minorității rome pentru perioada 2012-2020 are ca obiectiv „creșterea nivelului de trai general al populației și stimularea veniturilor din muncă prin facilitarea ocupării forței de muncă și promovarea unor politici incluzive cu adresabilitate pentru toate grupurile vulnerabile.” Cu toate acestea, ocuparea forței de muncă, dacă rămâne un obiectiv separat și singular, nu poate conduce în sine la îmbunătățirea condițiilor de viață și a perspectivelor populației sărace de romi din regiune. Este necesară o abordare complexă și multidimensională.

Unul dintre obiective este acela de a răspunde nevoilor sociale ale persoanelor rome prin măsuri dezvoltate de instituții. Cercetarea noastră a confirmat faptul că identificarea măsurilor nu este suficientă dacă ele nu ajung la persoanele pentru care au fost elaborate.

Accesul la educație în sine a fost îmbunătățit, chiar dacă persoanele rome încă se confruntă cu discriminarea. ONG-urile s-au luptat cu această problemă și au făcut progrese în ceea ce privește menținerea copiilor romi la școală cel puțin pentru ciclul primar. Cu toate acestea, rata de absolvire a liceului cu o diplomă de Bacalaureat este în scădere și nu există intervenții de monitorizare pentru copiii mai mari. Există, de asemenea, foarte puține alternative la liceu pentru cei care doresc să continue studiile.

Educația școlară nu duce neapărat la un acces îmbunătățit la piața muncii. Locurile de muncă disponibile pentru persoanele rome continuă să fie slab calificate, cum ar fi cele de la compania de deșeuri și la una dintre uzinele industriale. Restul, care necesită lucrători mai calificați, au tendința de a nu angaja persoane rome.

3. Recomandări

Atât din cercetarea empirică, cât și din analiza politicilor recente reiese că abordarea vulnerabilității multidimensionale a noului proletariat industrial din zona Baia Mare trebuie să fie ea însăși multidimensională. Ocuparea forței de muncă, dacă rămâne un obiectiv separat și singular, în sine nu poate duce la îmbunătățirea condițiilor de viață și a perspectivelor populației sărace de romi din regiune. Este nevoie de o abordare complexă și multidimensională.

Domeniile de intervenție ar trebui să includă accesul la măsuri adecvate de securitate socială, îmbunătățirea condițiilor de trai și de locuire, accesul la educație școlară și promovarea prevenirii sănătății.

3.1. Mecanisme de monitorizare și de responsabilizare

Strategiile naționale din România s-au aliniat, de cel puțin două decenii, la cele mai bune practici internaționale de incluziune socială și de reducere a sărăciei. Cu toate acestea, ceea ce lipsește în continuare, după cum au subliniat evaluările acestor politici, sunt intervențiile concrete menite să abordeze problemele în mod consecvent, pe termen lung, în moduri măsurabile. Aceste criterii de responsabilitate ar putea fi de fapt integrate în politicile actuale, ar trebui puse în aplicare mecanisme de monitorizare și evaluare.

3.2. Abordări contextuale

Strategiile la nivelul UE sau la nivel național oferă un cadru util de acțiune. Cu toate acestea, politicile nu țin adesea cont de faptul că romii nu constituie un grup omogen, cu un set fix de nevoi. Abordările generale trebuie să fie înlocuite de intervenții bazate pe înțelegerea mecanismelor globale complexe care îi expun pe romi la riscuri, încercând în același timp să țină seama de particularitățile contextelor și grupurilor locale.

3.3. Sprijin pentru durabilitatea proiectelor la scară mică pentru comunitățile locale

În ceea ce privește impactul asupra vieții comunităților locale, proiectele mai mici și mai concentrate ar putea oferi o ameliorare imediată. Autoritățile locale se pot asigura că acestea nu riscă să devină fragmentate, extinzând sprijinul pentru proiectele pe termen scurt care au succes și continuând să ofere cadrul general și să supravegheze aceste intervenții.

3.4. Politici la scară națională pentru a reduce decalajul dintre venitul minim garantat și coșul de consum

Combaterea discriminării și a marginalizării are mai multe șanse de reușită prin proiecte concrete la scară mai mică. Pe de altă parte, lupta împotriva sărăciei în muncă poate fi realizată numai prin intervenții de stat la scară largă, cu scopul de a reduce decalajul dintre salariul minim/venitul minim pe economie și costul coșului de consum în fiecare zonă/oraș în parte. Nu numai că acest lucru ar fi în beneficiul întregii populații care trăiește în sărăcie sau este expusă riscului de sărăcie, dar este, de asemenea, mai probabil să prevină resentimentele celor care nu sunt de etnie romă cu privire la intervențiile axate pe romi.

3.5. Ajustarea ratei beneficiilor sociale pentru a oferi un sprijin real persoanelor și asigurarea accesului la beneficiile sociale

Pentru cei care trăiesc în sărăcie sistemică, nimic nu poate lua locul unei securități sociale pe măsură. Beneficiile trebuie să fie calibrate pentru a lua în considerare circumstanțele reale ale vieții oamenilor - adică atât costul coșului de consum, cât și nevoile specifice ale persoanei de referință și ale întregii gospodării. Acest sistem ar trebui să ia în considerare numeroasele cazuri în care gospodăriile extinse se bazează doar pe un singur venit regulat și să abordeze situația foștilor angajați cu normă întreagă a căror vechime în muncă face ca aceștia să nu se califice pentru un plan de pensionare standard. Un sistem adecvat de asistență socială trebuie să fie, de asemenea, funcțional în mod corespunzător. Oamenii trebuie să aibă acces la beneficii și, pentru a face acest lucru, trebuie să fie informați și să aibă acces la servicii specializate, cum ar fi mediatorii, asistență juridică și asistență pentru cazuri complexe. Acest lucru este, de asemenea, strâns legat de condițiile de locuire.

3.6. Incluziunea educațională a copiilor romi dincolo de nivelul primar. Diversificarea și specializarea făcute disponibile

În școlile primare sunt stabilite trasee educaționale pentru copii. Este necesar să se pună în aplicare măsuri concrete - inclusiv, dacă este necesar, sancțiuni - pentru a preveni și combate discriminarea copiilor romi în contextul educațional de către profesori, colegi și părinți. În timp ce școlile cu un istoric bun de incluziune pot servi drept exemple de bune practici, școlile primare incluzive trebuie să fie accesibile în fiecare zonă a orașului pentru a sprijini familiile romi aflate în situații dificile.

De asemenea, educația trebuie să fie încurajată și dincolo de nivelul primar. Specializările care corespund nevoilor lucrătorilor industriali ar trebui să fie disponibile în școlile profesionale pentru

copiii romi și români deopotrivă. Declinul școlilor profesionale din ultimele decenii poate fi inversat cu politici coerente din partea Ministerului Educației. Exemplele din alte regiuni sugerează că fabricile locale pot deveni parteneri, oferind formare, sponsorizând o serie de burse individuale pentru elevi și oferind acces la locuri de muncă mai bine calificate și mai bine plătite după absolvire.

3.7.Încurajarea dialogului dintre partenerii de dezvoltare regională și companiile industriale pentru optimizarea procesului de muncă și concentrarea pe cercetare și dezvoltare

Este, de asemenea, necesar să se încurajeze dialogul dintre partenerii de dezvoltare regională și companiile industriale în vederea dezvoltării unor procese de muncă mai sofisticate și a includerii unui număr mai mare de operațiuni efectuate de mașini, permițând, în același timp, specializarea lucrătorilor la locul de muncă. Acest lucru ar oferi oportunități mai bune atât pentru angajatori, cât și pentru angajați, pentru a avea o poziție mai bună, mai sigură și venituri mai mari. La fel de important este faptul că, pe termen lung, ar crea un grup de lucrători și lucrătoare calificate, care lipsesc în prezent din zona Baia Mare și care ar permite procesul de modernizare a muncii în fabrică, pentru a o face mai fezabilă - și mai plină de satisfacții - ca o carieră pe tot parcursul vieții.